

*bornokok és az admirálisok és a csendőrök és a politikusok és a Washington Post társadalmi rovatának szépbe öltözött dámai fel-emelkedtek helyeikről,
és arra gondoltak, hogy végeredményében milyen szomorú mindez, a dicsőség a haza a takarodó,
a három szalvétól majd megsiketült a fülük.*

Arra a helyre, ahol különben a mellének kellett volna lennie, felfűzték

a kongresszus érmet, a D. S. C.-t, a Medaille Militaire-t, a belga hadi keresztet, az olasz aranyérmet, a Virtutea Militarát, melyet Mária román királyné küldött, a csehszlovák hadikeresztet, a lengyelek Virtutea Militariját, egy koszorút, amit Hamilton Fisch, junior, New-Yorkból küldött és egy kis vampumot, amit az arizonai rézbőrűek disztollas és hadiékesre kifestett küldöttsége nyújtott át. És minden washingtoni rózsát hozott.

Woodrow Wilson mákvirágot.

HUSZ ÉV ELŐTT

Csodaszép május. 1914. Németországban egy hatalmas, sokat beszélő császár uralkodik, a Hohenzollernek régi fejedelmi házából. Minden óvodában, minden iskolában és az összes templomokban az örökkévaló atyai császár iránti tiszteletet és szeretetet prédikálják gyermeknek, ifjúnak, asszonynak és férfinak egyaránt. A Scherl-féle Woche, vagy az Ullstein-féle Illustrierte Zeitung egyetlen száma sem jelenik meg anélkül, hogy a császár valamelyik legujabb fényképe ne díszelgne benne. Hogy mit tett és mit nem tett, hol állt és merre ment, hova utazott, hol lovagolt — mindez szélesen megörökített nyert az újságokban. Két dal zugott végig egész Németországon, a verkkik és grammofonok a munkásnegyedekben is ezeket játszották: Die Wacht am Rhein és a Heil Dir im Siegeskranz.

Ausztriában is egy császár uralkodott, egy tiszteletreméltó, öreg császár a sok nemzetiségű ország fölött. Ebből a sok nemzetiségből egységes hadsereget eskábáltak össze, amelynek a feladata volt, hogy kifelé a pajzs és pallos, befelé pedig, hogy a trón és a törvényes rend őre legyen. A Habsburgok birodalmában tótágast állt minden, egyetlen szilárd pont volt csak: a Császár. Már 66 éve ült rendületlenül a trónon, egészséges volt és vidámkedvű s Prágában, Budapesten, Krakóban és Polában minden katonazenekar az ő himnuszát játszotta: Gott erhalte unser Kaiser.

Efölött a két császár fölött hatalomban és fényben messze kimagaslott az orosz cár: Európa és Ázsia túlnyomó részének mindenható ura, ki nemcsak világi, hanem egyházi feje is volt alattvalóinak. A forradalmat, amely már-már ledöntéssel fenyegette trónját, sikerült szerencsésen legyőzni; a mandzuriai vereséget, a hadsereg teljes újjászervezésével, ugyancsak kiheverték. Az elégedetlenkedő polgárság újból engedelmes szolgája lett a cárnak, aki megóvta őket a munkásság felől fenyegető veszélytől. A parasztokat Sztolypin reformjaival igyekeztek megnyugtani. Az orosz állampapírok árfolyama a világbörzéken emelkedett. A nagy cári birodalom kevészsámu iskolájában és nagyszámu templomaiban buzgón énekeltek és imádkoztak: Isten óvd meg a cárt.

A hatalmas uralkodók területein hatalmas birodalmak alakultak, amelyek egyenlőtlenül voltak felosztva a különböző császári birodalmak között és még egyenlötlenebbül a különböző császári birodalmakon belül. Néhányan vékával kaptak, sokan csak kanállal, még többen csak kicsi és félig tele kanállal, milliós tömegeknek meg éppenséggel semmi sem jutott. És béke, áldásos béke uralkodott a Volgánál, a Rajnánál és a Dunánál, A Dunánál. . . Igen, ott az alsó Dunánál, épp lezajlott a kis Balkánháború, de az messze volt, Törökországban. . . Az igazi Európában béke volt, igen, a béke biztosítva volt, ahogy az Interparlamentáris Unió szépszavú szónokai és a pacifizmus utazó apostolai Berlinben és Párizsban ünnepélyes gyűléseken bizonygatták, kiváltkép' hogy a béke ügye a hatalmas nemzetközi szociáldemokrácia többmillió tagot számláló szakszervezeteiben is erős támaszra talált. Béke kifelé és béke befelé — énekeltek a pacifisták kórusában a reformisták. A háborúk és forradalmak ideje, hálaisten, elmúlt.

Egy osztrák faluban, közel az orosz határhoz, dolgozott egy, a hatalmasok világában alig ismert politikai menekült, a külföldön alig ismert párt vezére: valamiféle orosz nevű ember: Uljanov Wladimir.

*

A szabad verseny, amelyben az olcsó árak jóformán a nehéz tűzéség szerepét játsszák az idegen piacok elhódításában, ama szabad verseny, amely gazdasági alapja volt a politikai liberalizmusnak, 1904-ben már régesrég túlerlelte a maga gyümölcseit. De ezzel egyidejűleg a belső „békés“ fejlődés ideje is elmúlt. Az új gazdaság; a monopolkapitalizmus már harcias volt külpolitikailag külföldi versenyfarsaival, valamint az általa elnyomott népekkel szemben, belpolitikailag pedig a saját dolgozóival szemben. Már a hetvenes években megkezdődött a kartellek képződése a legfontosabb gazdasági ágakban, s a 19. század végén, a 20. század elején ezek váltak a gazdasági élet alapjaivá. A termelés és a tőke koncentrációja hajtóerőivé váltak a kartellképződésnek, mert a kartellek jelentették a hatalmat saját munkásaik és a fogyasztók kiaknázására. A vállalatoknak pénzzel való ellátására, vagyis szerény összegeknek kamat mellett való kikölcsönzésére már nem alkalmasak a kisbankok, hanem a bankok maguk veszik át a vállalatok finanszírozását. Az ipari tőke egybeolvad a banktőkével, a finanszligarchia uralja az egész gazdaságot. A monopoltőke megadja a szabadkereskedelemnek a halálos döfést: felállítja az égigérő vámfalakat. A vámpolitikában összetalálkozik a junkerekkel, akik ugyancsak védővámot akarnak. Nemzetközi kartellek képződnek, amelyek az egész világpiacot monopolizálni akarják. A monopolkapitalizmus megakadályozza a termelőerők további nagyszabású fejlődését, mert kiküszöböli a versenyt, mérsékeli az ipari tevékenységet, — a kapitalistákat részvénytársulványokat olító parazitákká alakítja át, ugyannyira, hogy a monopolkapitalizmus egészen véve pangást idéz elő, amely a kapitalizmust a tespedés állapotába juttatja. Ez a tespedés azonban nem passzív. A fináncőke a tőkeexporttal a legragyogóbb üzleteket csinálja vasut- és csatorna-építés révén, a visszamaradott államokban, ahol tulhajtott profitot biztosíthat magának s politikai befolyást. A nemzetállamok létrehozása utáni hajszát felváltja az idegen államok uralmaért való hajszá: a monopolkapitalizmus politikája — az imperializmus. Minthogy azonban a föld felosztása a legnagyobb kapitalista államok között már befejeződött, megindul a harc a föld újból való felosztásáért. Az eredmény: lázas fegyverkezés, katonai szövetségek kötése, majd a két egymással szembenálló imperialista nagyhatalom: Anglia

és Németország körüli csoportosulás, — az imperialista nagyhatalom: Anglia és Németország körüli csoportosulás, — az imperialista háború nyílt előkészítése.

Ez a tulhajtott profitért való harc a dolgozókkal és az elnyomott népekkel szemben is folyik. A nyomogás ellennyomást termel. Törökországban, Perzsiában, Kinában mindenütt nemzeti forradalmi mozgalmak indulnak. Tripoliszban az arabok kétségbeesett ellenállást fejtenek ki az oda befurakodó olaszok ellen. És a dolgozók? Hatalmas gazdasági harcokat vívnak, százezres tömegek részvételével, de a szakszervezeti harcok régi módszere miatt a legtöbbször eredménytelenül. A munkásság viharosan követeli az új harci módszereket. A munkásság nyomást gyakorol az Internacionáléra, mert érzi, hogy nemsokára háborúba viszik. A stuttgarti kongresszus 1907-ben elhatározza, hogy a háború kitörése a leghatásosabb eszközök felhasználásával megakadályozandó, s kimondja, hogy ha ez a harc eredménytelen maradna, úgy a munkásság tartson ki, mint a kapitalizmus halálos ellensége, s a háború által előidézett gazdasági és politikai válságot használja fel a tőkés uralom ledöntésére. Ezt a határozatot a baseli kongresszus 1912-ben ünnepélyesen megerősítette. És éppen javában folytak az előkészületek a bécsi kongresszusra, hogy... igen — majd meglátjuk... A kongresszus 1914 augusztusában ült volna össze... amikor...

*

Ilyenforma volt a helyzet 1914-ben. Uralkodtak: Németország fölött, II. Vilmos, az Osztrák-Magyar Monarchia fölött Ferenc József, Oroszország fölött II. Miklós, és egy kis osztrák faluban, közel az orosz határhoz dolgozott egy alig ismert politikai menekült, valamiféle orosz nevű ember... (H. E.)

A VILÁGHÁBORU SZÁMLAJA. Az egykori olasz miniszterelnök, Nititi a világháború következményeiről a következőket írja Európa Hanyatlása című könyvében: „Európa egésze hitelező kontinensből adós kontinenssé változott. A népek életnivójának esése, a pénzügyek s a nyersanyagokat szállító államok teljes dezorganizálódása még egy új fegyverkezés politikával kapcsolódik, amely sötét árnyékot vet a jövőre. A szolidaritás minden köteléke elszakadt, a vámsorompók elfojtják a kereskedelmi tevékenység minden lehetőségét. A háború és a rákövetkező nyomor Európának nagyobb embervesztésébe került, mint bármely más országrész erőszakossága valaha. Megbízható hivatalos adatok alapján a háborúban elesettek száma meghaladja a 8 milliót, ehhez jön még 20 millió sebesült s 7 millió hadifogoly és eltűnt.“ A világháború következményeinek ez a rövid mérlege egy destruktívnak semmiképp sem nevezhető politikai szerint. Nititi megállapítása azonban bármilyen tömör, még sem eléggé kimerítő. Kimerítő képet nyújt egy Egyesült Államok-beli pénzügyi szakértő, aki kiszámította, hogy a világháború 80 milliárd arany dollárba került. Hogy ennek az összegnek a nagyságáról fogalmunk legyen, felhozza, hogy amennyiben a világ valamennyi vasutvonalát újból megépítenék, úgy ennek a költsége összevéve csak 60 milliárd dollárra rugna, s a fennmaradó 20 milliárd dollárból még egy olyan nagyságú vasúti hálózat kiépítése volna lehetséges, mint az Egyesült Államok mai vasúthálózata. Egy másik példa. A háborúelőtti Franciaország- és Olaszország nemzeti vagyona együttvéve sem közelítette meg a 80 milliárd dollárt. Harmadik példa. A háborúra kiadott összeg kétszer akkora mint Nagybritánia államháztartási költsége 225 év alatt, 1688-